

УДК 37.035:316.621

Фокіна І.О.*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У статті автор досліджує та дає визначення поняттям «соціальна активність», «соціальна діяльність», «соціально значуща діяльність». Підкреслює роль соціальної активності як важливого чинника у здійсненні соціально значущої діяльності. Визначає умови, що сприяють формуванню соціальної активності. Наводить приклади соціально значущої діяльності дитячих громадських організацій та обґрунтовує необхідність цієї діяльності щодо соціалізації та самореалізації її суб'єктів.

Автором досліджується взаємозв'язок між здійсненням соціально значущої діяльності та соціальною активністю членів дитячих громадських організацій.

Ключові слова: соціальна активність, соціальна діяльність, соціально значуща діяльність, дитяча громадська організація.

Економічна ситуація, яка склалася сьогодні в Україні, зміни в системі соціальної підтримки населення дають підстави стверджувати, що участь державних органів у забезпеченні гідного рівня життя українців недостатня. Стає очевидним, що залучення молоді до здійснення соціально значущої діяльності, спрямованої на допомогу вразливим верствам населення, сьогодні є вкрай необхідною. Однак останнім часом спостерігається байдужість, пасивність молоді як до себе самих, так і один до одного. Запобігти цьому можна тільки залучаючи молодь до діяльності дитячих громадських організацій, здійснення соціально значущих справ, які прийдуться кожному до душі і для людей будуть корисними. Цілком очевидно, що навички соціально значущої діяльності, готовність до виявлення милосердя та людяності стануть важливим соціальним капіталом особистості.

Основоположними теоретично-методологічними ідеями для здійснення дослідження стали філософські, психологічні та педагогічні концепції:

– теорія соціокультурної діяльності, яка ґрунтується на виявленні змісту понять «соціальна активність» (Т. Кисельова, Ю. Красильников);

– природа та сутність феномену соціальної активності, її структура та загальні закономірності розвитку, що розкриті в роботах К. Абульханової-Славської, Є. Ануфрієва, О. Леонтьєва, А. Мудрика, Т. Мальковської, В. Петровського, С. Рубінштейна та ін.;

– різні аспекти проблеми виховання соціально активної особистості, що розкриті в працях І. Беха, О. Чугунової, Т. Мальковської, Н. Остапенко, І. Павлова та інших;

– визначення умов, що сприяють прояву соціальної активності особистості школярів, що надаються в педагогічних дослідженнях вчених П. Атутова, О. Богданової, Ю. Василюва, В. Ільїна, В. Журавльова, А. Зосимовського, В. Коротова, Г. Філонова та інших;

– виховні можливості дитячих і молодіжних організацій та об'єднань у становленні молодого покоління, що розкриті в роботах Л. Алієвої, Ю. Ждановича, Е. Мальцевої, Р. Охрімчук, Ж. Петрочко та інших;

– соціально-педагогічні умови соціалізації підлітків у дитячо-юнацьких об'єднаннях (О. Безпалько, О. Кирпичнико, В. Москаленко).

– соціальна підтримка нужденних (О. Голодок, Р. Рибаків, Т. Сідоріна), тому основним центром їх наукових пошуків стає феномен благодійності.

Метою статті є дослідження соціальної активності членів дитячих громадських організацій як необхідної складової здійснення соціально значущої діяльності.

Кризові економічні явища, недостатні життєві умови, відсутність можливості

* © Фокіна І.О.

реалізації штовхають молодим, людей до випробування спиртного і наркотиків. Не маючи, як здається молоді, жодних життєвих перспектив, вони вимушені вести боротьбу за виживання. Дехто, не витримуючи випробувань, стає або заручниками недуги, або частиною кримінального світу, або тим й іншим.

Сьогодні стає зрозумілим, як важливо підтримувати й мотивувати активність молодого покоління до самореалізації, самоствердження. Не просто активність у суспільстві, а активність, що має суспільно корисну спрямованість і є, безумовно, важливим елементом суспільного життя. Тому одним із головних завдань дитячих громадських організацій щодо зайнятості неповнолітніх є організація соціально значущої діяльності. На думку дослідників дитячого руху О. Безпалько, Р. Литвак, С. Тетерського, Є. Чепурних, А. Волохова, саме залучення учасників дитячих організацій до соціально значимої діяльності дає змогу розвинути ініціативу дітей, підлітків, створити умови для їх самостійного включення в життя суспільства, навчити здійснювати усвідомлений вибір.

На сьогодні в науковій літературі існує велика багато підходів до визначення змісту поняття «соціальна активність особистості». Серед них досить поширеним є визначення соціальної активності як соціальної якості особистості. Так, деякі науковці розглядають соціальну активність як форму людської діяльності, свідомо орієнтовану на розв'язання завдань, що постають перед суспільством, класом, соціальною групою у певний історичний період. Суб'єктом соціальної активності може бути особистість, колектив, соціальна група, про шарок, клас, суспільство в цілому [1].

Як зазначає Ю. Воробйов, соціальна активність особистості не може бути розкрита інакше як через діяльність, її форми і види. Учений зазначає, що соціальна активність особистості висловлює «не будь-яку, а певну діяльність: по-перше, обумовлену внутрішніми причинами; по-друге, спрямовану не лише на збереження системи, а й на її подальший розвиток; по-третє, творчу; по-четверте, ту, яка має суто виборчий характер і включає оціночний момент» [2, с. 231; 3, с. 5].

С. Абрамова розглядає це поняття як інтегровану особистісну якість, засновану на потребах і соціально ціннісних мотивах, зацікавленості у прогресивному розвитку громади, знаннях про особистісні можливості і соціальне середовище, що існує як спрямованість до різних видів соціально важливої діяльності [4, с. 239].

Реалізація соціально активної життєвої позиції залежить від ступеня сформованості взаємин, інтересів, установок та навичок соціальної діяльності. Так, участь дітей і підлітків у діяльності громадських організацій дає їм можливість отримати досвід прояву соціальної активності в різних сферах суспільного життя.

О. Чугунова зазначає на необхідності розрізняти етапність формування соціальної активності підлітків у дитячій організації. Перший – етап соціальної проби, – характеризується придбанням учнями соціальних знань, розуміння соціальної реальності в повсякденному житті. Другий етап – участь дитини в соціально значущих справах, організованих дорослими. Третій етап – ініціювання різних корисних справ, самостійна організація їх виконання, залучення ровесників до реалізації ініціатив [5].

Є. Крохіна вважає, що участь підлітків у діяльності громадської організації сприяє формуванню соціальної активності молоді [6].

Будь-яка діяльність як основа людського буття – це специфічна форма прояву активності людини. У загальносоціологічному аспекті поняття «діяльність» характеризує активність соціального суб'єкта. Деякі дослідники ставлять знак рівності між поняттями «соціальна активність» і «соціальна діяльність». Однак це не синоніми, хоча поняття взаємопов'язані, взаємозумовлені і мають загальні якісні характеристики. Діяльність – це процес реалізації соціальної активності, оскільки «сутність людини значно багатша, різнобічніше і складніше, ніж тільки система її діяльності» [7, с. 17; 8].

Соціальна діяльність – це завжди прояв соціальної активності стосовно навколишнього світу. Їй притаманний свідомий характер, оскільки її суб'єктом може бути лише людина, а об'єктом є елементи навколишнього світу.

Соціальна діяльність - сукупність соціально значущих дій, які здійснює суб'єкт (суспільство, клас, група, індивід) у різних сферах і на різних рівнях соціальної організації суспільства, що має на меті певні соціальні інтереси і використовує для досягнення цих інтересів різні засоби – економічні, соціальні, політичні, ідеологічні. Соціальна діяльність має місце тоді, коли особа, група, клас або суспільство в цілому ставлять перед собою мету й активно беруть участь в її реалізації [9].

Одним з інтенсивних методів включення підлітків у суспільне життя є соціально значуща діяльність. Діяльність стимулює інтерес до вирішення актуальних проблем суспільства, сприяє особистісному самовизначенню підлітків. Праці О. Аладко, Л. Алієвої, І. Іванова, Б. Купріянова, Я. Плінера, В. Бухвалова присвячено проблемі організації соціально значущої діяльності в дитячих громадських структурах та додаткової освіти в загальноосвітніх установах.

Соціально значуща діяльність загальноосвітнього закладу – це сукупність дій суб'єктів освітнього процесу, спрямованих на реалізацію соціальних перетворень і проблем соціуму, що сприяють позитивним змінам у самій людині, у середовищі школи і в зовнішній соціальному середовищі та закріплюють у підлітків соціальні знання, навички, соціальний досвід і соціальні ролі у взаємовідносинах між суб'єктами освітньо-виховного процесу [10; 11].

Часто поняття «соціально значуща діяльність» ототожнюється з поняттям волонтерська (шефська, благодійна) діяльність. Згідно із Законом України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI волонтерська діяльність здійснюється за такими напрямками:

- надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребують соціальної реабілітації;
- здійснення догляду за хворими, інвалідами, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;
- надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок стихійного лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям;
- надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;
- проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;
- сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів;
- надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;
- надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством [12].

Отже, перераховані вище приклади соціально значущої діяльності - це певний соціальний досвід, у процесі якого члени організації навчаються виділяти соціально значущі проблеми, проектувати свою діяльність щодо їх вирішення, опанувати комунікативні навички і соціальні компетенції.

Аналізуючи предмет, зміст, форми, сферу соціально значущої діяльності, можна вважати її добродійною. Добродійність як вид діяльності, пов'язана з наданням допомоги та підтримки тим, хто її потребує, виходячи із загальнолюдських принципів гуманності та взаємодопомоги. Здійснюється виключно безкорисливо, завжди була невід'ємною частиною української культури та традицій [13, с. 9].

Дитячі громадські організації підвищують соціальну значущість діяльності, роблять їх більш дорослими. Бачачи перспективу цікавого життя, можливість задоволення власних потреб, дитина успішніше проходить етапи соціалізації особистості, результатом чого є бажання й готовність дітей до виконання соціальних функцій в суспільстві.

Сьогодні дитячі громадські організації стають більшою мірою соціально орієнтованими, оскільки вони пропонують максимальну інтеграцію її членів у процес освоєння соціальних практик. Багато в чому цьому сприяє розробка організаціями соціальних програм (ініціатив), що стимулюють розвиток соціальної активності і є засобом входження в соціально значущу діяльність. Соціальні ініціативи дозволяють формувати в дітей такі цінності, як колективізм, взаємну вимогливість, взаємовиручку, милосердя, доброту, відповідальність, довіру, активність, організованість. І в цьому сенсі соціально значуща діяльність пов'язана з розвитком громадянської свідомості людини, патріотичних почуттів і розуміння свого громадського обов'язку.

Помітний внесок у вирішення проблеми ефективності роботи дитячих громадських організацій зробило дослідження автора, у якому було детально опрацьовано умови, що сприяють формуванню соціальної активності. Так, шкільним об'єднанням учнів «КРОК» Херсонської спеціалізованої школи № 52 накопичено позитивний досвід реалізації соціальних благодійних ініціатив щодо здійснення допомоги вразливим верствам населення. Це шкільне об'єднання було створено у вересні 1996 року. Головною метою організації є формування позитивного соціального досвіду, готовності до активної соціальної дії.

Тільки за період з вересня 2013 до лютого 2014 року організацією було здійснено такі заходи:

1. Систематичне відвідування ветеранів, учасників війни вдома (допомога по господарству, спілкування з ветеранами).
2. Підготували та провели урочисті концерти:
 - 2.1. День визволення м. Херсона від німецько-фашистських загарбників;
 - 2.2. День визволення України від німецько-фашистських загарбників;
 - 2.3. День Святого Миколая.
3. Провели благодійні обіди:
 - 3.1. березень 2013 – відвідали 25 ветеранів війни;
 - 3.2. жовтень 2013 – 20 ветеранів війни;
 - 3.3. грудень 2013 – 16 ветеранів війни.
4. Привітали святковими листівками:
 - 4.1. З Днем визволення м. Херсона від німецько-фашистських загарбників;
 - 4.2. З Днем Перемоги;
 - 4.3. З Днем визволення України від німецько-фашистських загарбників;
 - 4.4. З Новим роком – 2014.
5. Вручили продуктові набори ветеранам:
 - 5.1. Березень 2013 – 15 наборів;
 - 5.2. травень 2013 – 37 наборів;
 - 5.3. жовтень 2013 – 20 наборів;
 - 5.4. грудень - 30 наборів.
6. Провели благодійну ярмарку солодощів. Мета ярмарки – збір коштів для реалізації проекту та допомоги Ветеранам Великої Вітчизняної війни. Волонтерами було зібрано 5 тис 352 грн.
7. Брали участь у міській благодійній акції «Новорічно-різдвяна турбота».
8. Зібрали та поповнили експозицію шкільного музею «Херсонщина у роки Великої Вітчизняної війни» на 17 експонатів (нагороди, листівки, фотографії, особисті речі ветеранів).
9. Організували автобусну екскурсію визначними місцями м. Херсона для 18 ветеранів війни.

У ході власних досліджень ми дійшли висновку, що завдяки здійсненню соціально значущої діяльності членами дитячої організації, у якій реалізуються соціальні ролі та відповідні їм функції, підлітки стають дієздатними учасниками міжособистісних взаємовідносин і професіоналами своєї справи, готовими надати допомогу тим, хто цього потребує. Підкреслимо, що соціально значуща діяльність спонукає дитину до активної взаємодії з соціальним середовищем, до становлення тривалих взаємин із представниками різних соціальних груп суспільства, що сприяє засвоєнню соціального досвіду.

Таким чином, говорячи про доцільність організації соціально значущої діяльності з урахуванням інтересів дітей на основі їх добровільної участі, коли соціальна активність є її невід'ємною частиною, залучення підлітків до участі в дитячих об'єднаннях значною мірою підвищує її ефективність, сприяє розвитку творчості, розширює можливості для спілкування, самовираження і самореалізації в середовищі однолітків. Тобто в умовах занурення в безперервний творчий процес кожна дитина має можливість пройти шлях від зацікавленості і випадкового інтересу до громадської ціннісної потреби в соціально значущій діяльності.

Отже, враховуючи виховні можливості соціально значущої діяльності дитячих громадських організацій, слід створювати відповідні умови для залучення дітей і підлітків у громадські організації, реалізації соціальних ініціатив різної спрямованості, використовуючи при цьому як традиційні, так і нетрадиційні методи і форми роботи, тим самим підвищуючи соціальну активність та якість виховання суб'єктів діяльності.

Перспективи подальших досліджень полягатимуть у вивченні умов, що сприятимуть ефективності застосування соціальних програм з формування соціальної активності молоді, та розробленні методичних рекомендацій щодо їх упровадження у навчально-виховний процес.

Література:

1. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. – К. : «ЕксОб», – 2004. – 304 с.
2. Воробьев Ю. Л. В поисках смысла и правды. Активность и развитие личности / Ю. Л. Воробьев, Б. Н. Королев. – М. : МГСУ «Союз» – Т. 1. – 2003. – 500 с.
3. Абрамова С. В. Педагогічні умови формування соціальної активності особистості [Електронний ресурс] / С.В. Абрамова. – Режим доступу : <http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBsQFjAA&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi>.
4. Абрамова С. В. Взаємодія школи і громади в діяльності ГАШ (громадсько активних шкіл) як умова формування соціально активної особистості / С. В. Абрамова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2013.– № 10 (269). – Ч. III. – С. 236-244.
5. Чугунова О. Д. Детское общественное объединение как способ педагогического влияния на социальную активность подростков : дис. канд. пед. наук: 13.00.06 / О. Д. Чугунова. – Кострома, 2000. – 186 с.
6. Крохина Е. А. Роль общественной организации в формировании социальной активности учащейся молодежи / Е. А. Крохина // Формирование социальной активности у учащейся молодежи: опыт, проблемы, перспективы : сборник научных трудов; (отв. ред. Осокина Т. В., Павлов И. В. – М. : МПА, 2005. – С. 137-142.
7. Тесленко А. Н. Педагогика и психология социализации личности : учебное пособие / А. Н. Тесленко. – Астана : ЕАГИ, 2011. – С. 17.
8. Позднякова Т. Ю. Общественная оценка социально значимой деятельности современной школы : диссер. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Позднякова Татьяна Юрьевна. – Омск, 2009. – 274 с.
9. Аналіз культурного характеру соціальної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://revolution.allbest.ru/sociology/00287759_0.html. – Загол. з екрану.
10. Положение о социально-значимой деятельности в МАОУ «Верхнееаремзянская СОШ» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://varskul.ucoz.ru/index/socialno_znachimaja_deyatelnost/0-100. – Загол. з екрану.

11. Щорс В. В. Гуманистические взаимоотношения учащихся в социально полезной внеурочной деятельности [Электронный ресурс] / В. В. Щорс // Педагогические науки. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/27_NII_2013/Pedagogica/3_146711.doc.htm. – Загол. з екрану.
12. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>. – Загол. з екрану.
13. Алексеенко Т. Ф. Теоретико-методологічні основи формування соціально-значущих якостей особистості у груповій добродійній діяльності / Т. Ф. Алексеенко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – К. : НАПН України, 2012. – Вип. 16. – С. 9-16.

Фокина И.А.

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ В ПРОЦЕССЕ СОЦИАЛЬНО ЗНАЧИМОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕТСКИХ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

В статье автор исследует и дает определение понятиям «социальная активность», «социальная деятельность», «социально значимая деятельность». Подчеркивает роль социальной активности как важного фактора в осуществлении социально значимой деятельности. Определяет условия, способствующие формированию социальной активности. Приводит примеры социально значимой деятельности детских общественных организаций и обосновывает необходимость этой деятельности по социализации и самореализации ее субъектов.

Автором исследуется взаимосвязь между осуществлением социально значимой деятельности и социальной активностью членов детских общественных организаций.

Ключевые слова: социальная активность, социальная деятельность, организация. социально значимая деятельность, детская общественная

Fokina I.A.

THE SOCIAL ACTIVITIES' FORMATION IN THE PROCESS OF THE CHILDREN'S PUBLIC ORGANIZATIONS MEANINGFUL SOCIAL ACTIVITIES

The author investigates and determines the concepts «social activity», «social work», «socially important activity», underlines the role of social activity as an important factor of socially meaningful activity's accomplishment. The conditions which promote the social activity formation have been determined. The examples of children's public organizations socially important activity have been given and the necessity of such activity aimed at its subjects socialization and self-actualization has been proven.

Special attention is devoted to the activity of the children's public organizations. On the basis of the investigation, the author proposes to take into consideration the conditions promoting the effectiveness of subjects socially important activity done as members of such organizations.

The author investigates the interconnection between the realization of socially important activity and children's public organizations members' social activity.

The examples of initiatives – social programmes which help to form values like collectivism, mutual exactingness, assistance, charity, kindness, responsibility, support, activity, organization - are given,.

The author believes that the habits of socially important activity, readiness to do charity and humanity will make an important social personality fund. Such activity influences the development of civil consciousness, patriotic feelings and understanding of civil responsibility.

Key words: social activity, social work, socially important activity, children's public organizations.

Рецензент: Слюсаренко Н.В.